

Сибірцев В.В.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки,
менеджменту та комерційної діяльності
Центральноукраїнського національного технічного університету

ПАРАДИГМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО РИНКУ ПРАЦІ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ТА ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ЗМІНИ

У статті проведено порівняльний аналіз теоретико-методологічного базису різних парадигм державного регулювання національного ринку праці та обґрунтування положень щодо здійснення у цій сфері трансформаційних змін, адекватних вимогам розвитку сучасного технологічного способу суспільного виробництва.

Ключові слова: праця, ринок праці, парадигма, зайнятість, державне регулювання, соціально-трудові відносини.

В статье проведены сравнительный анализ теоретико-методологического базиса различных парадигм государственного регулирования национального рынка труда и обоснование положений по осуществлению в этой сфере трансформационных изменений, адекватных требованиям развития современного технологического способа общественного производства.

Ключевые слова: труд, рынок труда, парадигма, занятость, государственное регулирование, социально-трудовые отношения.

Постановка проблеми. Формування, розвиток та підвищення ефективності використання людського капіталу в сучасних умовах наростання глобалізаційних змін світової економіки, активізації інноваційних трансформацій виробничих систем на засадах впровадження новітніх технологій інформатизації та автоматизації є одними з головних пріоритетів здійснення реформаторських процесів оновлення та модернізації вітчизняної економіки, забезпечення виконання якого є важливою вимогою щодо досягнення національної конкурентоспроможності. Реалізація економічної політики держави, що орієнтована на розвиток людського капіталу і забезпечення продуктивної зайнятості й добробуту населення, є також обов'язковою передумовою досягнення суспільного ладу і соціального миру, без яких неможливою є підтримка сталого економічного зростання. Ключовою складовою державної політики у цій сфері є регулювання національного ринку праці, від стабільності функціонування якого значною мірою залежить успішність здійснення реформ у різних сферах суспільного життя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні аспекти державного регулювання національного ринку праці розглядалися в трудах багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів, таких як, зокрема, С. Велбі [21], Л. Вітте [1], Н. Діденко [2], Л. Дмитриченко [3], Н. Зарубіна [5], Т. Калінеску

[6], А. Колот [8], С. Корецька [9], О. Кравчук [8], Е. Лібанова [12], М. Лукашевич [11], П. Майкелл [17], Ю. Маршавін [14], Е. Остром [19], Д. Ріфкін [20], З. Шильнікова [16], О. Шведчиков [6]. Проте масштабність та складність трансформаційних процесів, що відбуваються в цей час у сфері соціально-трудових відносин та пов'язані із зростанням творчо-креативного змісту праці, підвищенням гнучкості форм працевлаштування, активізацією міграційних процесів та збільшенням їхнього впливу на динаміку зайнятості й іншими глобальними перетвореннями, обумовлюють необхідність перегляду та переосмислення ролі та функцій держави на національному ринку праці, адекватних умовам розвитку сучасного технологічного способу суспільного виробництва, на засадах формування новітньої парадигми державного регулювання у цій сфері.

Метою дослідження є порівняльний аналіз теоретико-методологічного базису різних парадигм державного регулювання національного ринку праці та обґрунтування положень щодо здійснення у цій сфері трансформаційних змін, адекватних вимогам розвитку сучасного технологічного способу суспільного виробництва.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зміни у розумінні ролі та визначенні змісту функцій держави на національному ринку праці зазвичай були пов'язані з кардинальними перетвореннями в соціально-трудових відносинах, які обумовлювалися докорінними транс-

формаціями технологічних способів виробництва та суттєвим зростанням ефективності використання продуктивних сил суспільства на основі впровадження революційних інновацій (машинне, конвеєрне та автоматизоване виробництво, розширення джерел енергопостачання та розвиток нових видів транспорту тощо), що, зокрема, цілком узгоджується з діалектичною концепцією К. Маркса [13, с. 6–8], відповідно до положень якої власне спосіб організації суспільного буття (складовою якого є держава) є надбудовою над базисом виробничих відносин та загалом змінюється згідно з розвитком цих відносин. Так, наприклад, з точки зору С. Корецької [9, с. 291], кожному етапу суспільного розвитку відповідає певна концепція забезпечення зайнятості, оскільки саме підхід держави до регулювання соціально-трудова відносин висвітлює процеси функціонування суспільства. М. Лукашевич [11, с. 183] також підкреслює, що формування парадигми регулювання ринку праці прямо залежить від змін у виборі пріоритетів економічного зростання, від визначення змісту праці та її ролі у розвитку суспільства тощо. Зокрема, у сучасних умовах до складу ключових факторів формування новітньої парадигми державного регулювання національного ринку праці науковці відносять широке коло явищ і процесів, таких як принципово нові зміни у ролі, статусі, можливостях, мотивації, цінностях економічно активної людини, а також максимальний розвиток людського потенціалу (див., наприклад, роботи Н. Зарубіної [5, с. 22], Т. Калінеску та О. Шведчикова [6, с. 73], А. Колота і О. Кравчук [8, с. 9]), необхідність дотримання імперативу створення конкурентоспроможного економічного простору, заснованого на знаннях (Н. Діденко [2, с. 135], Л. Вітте [1, с. 15] та ін.), демократизація процедур впливу держави на соціально-трудова відносини (Л. Дмитриченко [3, с. 44], З. Шильнікова [16, с. 218] та ін.).

Отже, в процесі еволюції підходів до формування теоретико-методологічного базису державного регулювання національного ринку праці доцільно виділити три основні парадигми, характерні особливості яких виступали відображенням специфічних умов певного етапу розвитку суспільства (табл. 1).

Так, парадигма ринкової орієнтації в державному регулюванні ринку праці спочатку базувалася на положеннях класичної політичної економії та класичної теорії ринкової рівноваги. В основі цього парадигмального підходу знаходилося припущення щодо достатності дії конкурентного механізму для забезпечення повної відповідності між попиту і пропозицією на ринку праці, в рамках якого ключовим важе-

лем підтримки їх збалансованості для досягнення ринкової рівноваги виступає ціна робочої сили (оплата праці, яка в кінцевому рахунку формує споживчий попит). При цьому рівень вартості праці, що встановлюється і коригується ринком, вважається достатнім для формування попиту на вироблені найманими працівниками товари та послуги, що дає змогу (через еластичність співвідношення оплати праці та цін на економічні блага) зберігати повну зайнятість та запобігати критичним коливанням обсягів виробництва. За такого досить спрощеного погляду регулятивні функції держави на цьому ринку повинні бути вкрай обмеженими тільки рамками зосередження на захисті природних (обумовлених ринком) умов господарського співробітництва, які не мають бути викривлені жодним штучним втручанням (яке, проте, не вважається релевантним на будь-якому довгому проміжку часу).

Неокласичний розвиток цієї парадигми насамперед був спрямований на пояснення природи реально наявних явищ та процесів ринкової економіки (безробіття, кризи перевиробництва), що не знаходили пояснення в контексті класичних моделей. Зберігаючи відданість базовому положенню цієї парадигми щодо досконалості функціонування ринкового механізму під час забезпечення збалансованості попиту і пропозиції праці, в неокласичних теоріях виникнення зазначені феномени пов'язували з впливом суб'єктивних факторів (природно наявне безробіття має добровільний характер, пов'язаний з особистим небажанням окремих індивідів погоджуватися з рівнем оплати праці, що пропонується ринком) або з викривленням природних закономірностей досягнення ринкової рівноваги внаслідок впливу позаринкових сил. Таким чином, рівень природного безробіття пропонується розглядати як прояв певного штучного втручання зовнішніх факторів (регулятивна активність держави, діяльність професійних об'єднань, соціокультурні особливості сприйняття умов встановлення оплати праці тощо) в роботу досконало функціонуючого ринкового механізму. Виокремлення негативного впливу цих факторів дає змогу з точки зору неокласичного підходу наблизити умови функціонування ринку праці до класичної моделі, за якої втручання держави у ці умови має бути вкрай обмеженим.

В рамках цієї ж парадигми знаходиться також і монетаристський підхід до пояснення закономірностей підтримки рівноважного стану ринку праці, вплив на досягнення якого мають також інфляційні процеси, що у короткостроковій перспективі здатні викривлювати об'єктивні пропорції в структурі зайнятості. Отже, в даному випадку державне регулювання національного

Порівняльна характеристика теоретико-методологічного базису різних парадигм державного регулювання національного ринку праці

Аспекти порівняння	Парадигма		
	ринкової орієнтації	соціальної орієнтації	людського розвитку
Теоретичний базис	Класична теорія ринкової рівноваги. Неокласична теорія цінової рівноваги. Монетаристська теорія природного рівня безробіття.	Кейнсіанська теорія повної зайнятості. Теорія соціальної держави. Марксистська теорія вартості.	Неоінституціональна теорія держави. Теорія інформаційної економіки. Поведінкова економіка. Суб'єктно-орієнтований та середовищний підхід.
Концепція	Державне регулювання доповнює ринкове саморегулювання ринку праці, компенсує окремі недосконалості ринкового механізму.	Держава виступає зовнішнім регулятором попиту на працю (з урахуванням галузевих, соціальних, демографічних та інших параметрів праці).	Державне регулювання є елементом рефлексивно-активного середовища ринку праці, яке має властивості самоорганізації та саморозвитку.
Принципи	Максимізація вигоди. Збалансованість попиту і пропозиції на ринку праці (рівновага).	Відповідність суспільним очікуванням. Співвіднесення приватного та публічного інтересу.	Самоорганізація та саморегулювання. Холістичність розвитку. Інституціональна та соціальна залежність. Сполучення детермінізму та індивідуалізму.
Ідеологія	Ринковий лібералізм. Конкурентне суперництво.	Дирижизм. Соціальна відповідальність.	Культурна та ціннісна єдність. Близькість світогляду. Довіра.
Суб'єкт управління	Держава. Професійні об'єднання. Роботодавці.	Держава. Роботодавці. Громадянське суспільство.	Держава. Роботодавці. Громадянське суспільство. Індивідуальні економічні агенти.
Об'єкт управління	Соціально-трудова відносина (СТВ).	СТВ. Взаємодія бізнесу та суспільства.	СТВ. Міжсекторальна взаємодія під час формування людського капіталу.
Роль суб'єкта	Забезпечення виконання законних прав роботодавців та найманих працівників.	Забезпечення соціального миру, якості життя та добробуту суспільства.	Забезпечення формування людського капіталу, адекватного вимогам досягнення національної конкурентоспроможності.
Сфера поширення	Ринкові відносини (ринок праці).	Продуктивна зайнятість.	Продуктивна зайнятість. Формування людського капіталу.
Механізм формування вартості праці	Ринкова рівновага. Цінова рівновага.	Часткове зовнішнє регулювання (з боку держави)	Саморегулювання ринку в інституціональних рамках, заданих державою.
Аспекти порівняння	Парадигма		
	ринкової орієнтації	соціальної орієнтації	розвитку людського капіталу
Процедури прийняття рішень	Владне підпорядкування.	Владне підпорядкування. Колективне узгодження.	Демократична полісуб'єктна взаємодія.
Умови реалізації рішень	Рутинні нетворчі.	Рутинні творчі та нетворчі.	Унікальні творчі.
Предмет структуризації	Ринкові механізми.	Сукупність економічних, владно-виконавчих, соціальних структур.	Складні суб'єкт-суб'єктні відносини в полісуб'єктному середовищі.
Методи структуризації	Імперативний, диспозитивний, автономний, функціональний.	Функціонально-інституціональний.	Полісуб'єктний. Інституціональний.

Закінчення таблиці 1

Ситуації	Орієнтація на прогнозовані та передбачувані ситуації (ретроспективний статично-системний підхід).	Орієнтація на нестандартні ситуації (проблемний системно-динамічний підхід).	Орієнтація на нестандартні невизначені ситуації (динамічний системно-синергетичний підхід).
Інструментарій	Адміністративно-правовий. Економічний.	Економічний. Селективно-інституціональний.	Економічний. Універсальний інституціональний.
Регламентуючі норми	Прямої дії.	Прямої дії. Непрямої дії.	Інституціональні.
Процедури ухвалення рішень	Директивно-авторитарні. Обмежений компроміс.	Консенсус, компроміс.	Партнерські консенсус та компроміс.
Функції	Адміністративне регулювання	Інституціональне регулювання.	Рефлексивне інституціональне регулювання.
Розподіл функцій	Централізація функцій в рамках жорстких зв'язків.	Децентралізація, соорганізація функцій.	Мережний розподіл.
Контроль	Адміністративний. Ринковий.	Адміністративний. Ринковий. Громадський.	Культурний. Ціннісний.
Зв'язки	Постійні, жорсткі.	Гнучкі, змінні.	Мережні.
Взаємодія	Координація. Субординація.	Координація. Демократизм.	Кооперація.
Соціум	Держава. Учасники СТВ.	Держава. Учасники СТВ. Громадські групи інтересів.	Держава. Громадські групи інтересів, що мають спільне соціокультурне підґрунтя.
Система мотивації	Егоїстичні мотиви.	Підтримка колективної поведінки.	Підтримка індивідуальної поведінки.

ринку праці (ДРНРП) повинно орієнтуватися на використання грошово-кредитного інструментарію коригування економічних параметрів і умов зайнятості, через рівень інфляції сприяючи в короткостроковій перспективі мінімізації відхилень безробіття від його природного стану. Довгострокові ж пропорції та баланс попиту і пропозиції на ринку праці в рамках монетаристського підходу також не потребують будь-якого зовнішнього втручання (такого, наприклад, як встановлення стандартів оплати і умов праці, укладання колективних угод тощо).

Очевидна обмеженість дослідницького потенціалу та практичної цінності розглянутого підходу знайшла прояв у виникненні широкого кола ситуацій, в яких ринковий механізм демонстрував нездатність щодо ефективного саморегулювання розвитку соціально-трудо-вих відносин («прогаліни ринку»). Насамперед недосконалість використання суто ринкових засобів регулювання балансу попиту і пропозиції праці, орієнтованих на підтримку його природної рівноваги, знайшла прояв як у циклічному характері розвитку економічних процесів (в рамках прояву якого відбувалося чергування стадій підвищеної економічної активності та кризового спаду), так і в періодич-

ному зростанні безробіття набагато вище його «природних» рівнів. В рамках нової парадигми ДРНРП, основою якої стали положення кейнсіанських підходів та концепцій, знаходилося припущення про повну неможливість (в рамках індустріального етапу розвитку суспільства) досягнення рівноваги на ринку праці через повну відсутність внутрішніх механізмів і важелів забезпечення повної зайнятості (таких, яким у класичній моделі є ціна праці, що в цій теорії вважається майже незмінною, тобто нездатною будь-яким чином впливати на баланс між попитом і пропозицією робочої сили). За таких умов тільки втручання зовнішньої сили в особі держави здатне було б позитивно сприяти на зайнятість шляхом реалізації активної політики формування ефективного кінцевого попиту на товари і послуги (споживчі витрати та інвестиційні потреби), задоволення якого вимагало б залучення достатньої кількості працівників. Отже, за такого підходу саме державна політика регулювання обсягів споживання економічних благ визначає попит на трудові ресурси та рівень оплати праці (а не навпаки, як у попередній парадигмі). Використання ж монетарних факторів при цьому є тільки допоміжним елементом фінансування державних програм

формування попиту на споживчі та інвестиційні товари і послуги.

Проте практична реалізація кейнсіанських підходів до державного регулювання економіки загалом та ринку праці зокрема виявила як обмеженість реальних можливостей держави щодо тривалого забезпечення високих темпів економічного зростання, так і наявність широкого кола пріоритетів та імперативів соціально-економічного розвитку, реалізація яких вимагає розширення складу завдань держави у сфері соціально-трудова відносин. Так, в контексті положень марксистської теорії наголошувалося на необхідності розгляду робочої сили як специфічного об'єкта ринкового обміну, що здатний суттєво впливати на визначення умов і вартості його залучення до продуктивного використання. Отже, за таким підходом дослідницька увага та практичні дії держави мають зосереджуватися на розгляді і коригуванні впливу, який надають позаринкові характеристики індивідів, що формують пропозицію на ринку праці, а також інших зовнішніх для цього ринку факторів, які впливають на індивідуальний вибір. До складу зазначених факторів в рамках інституціональних теорій і концепцій віднесено надзвичайно велике розмаїття елементів інституціонального простору суспільних відносин, тобто явищ і процесів (соціокультурних правил та норм, які визначають схвалені суспільством моделі і стратегії поведінки, а також сукупність організацій та структур, що забезпечують виконання цих правил та норм), які, не беручи безпосередньої участі в ринковому обміні, значною мірою визначають його економічні параметри і характеристики (насамперед через рівень трансакційних та трансформаційних витрат, пов'язаних із застосуванням певних форм організації ринкової взаємодії).

В контексті такого підходу ДРНРП перш за все має орієнтуватися на розбудову інституціонального простору соціально-трудова відносин, сприятливого до виконання цілей і завдань держави у цій сфері, належних до вимог забезпечення сталого соціально-економічного розвитку. Формування такого простору передбачає розширення використання та удосконалення механізмів взаємодії держави, суб'єктів економічних відносин, громадянського суспільства та різних груп інтересів. Зокрема, в різних теоріях і концепціях соціальної відповідальності розвиток такого роду взаємодії передбачає добровільне прийняття зазначеними особами додаткових зобов'язань і обов'язків, виконання яких має позитивно відобразитися на забезпеченні суспільного ладу та соціальної стабільності, підвищенні стандартів якості життя та підвищенні добробуту населення (побудова

моделі соціально-орієнтованої держави). Розглянутому підходу, наприклад, цілком відповідає точка зору Б. Патона [15, с. 19], відповідно до якої необхідність акцентування уваги та зосередження дій на збереженні стабільності наявних суспільних систем на основі забезпечення справедливого розподілу благ між людьми. Л. Дмитриченко [4, с. 44] звертає при цьому увагу на необхідність формування належного матеріального підґрунтя для людського розвитку, необхідною умовою чого, наприклад, Е. Лібанова [10, с. 10] вважає удосконалення державного регулювання економіки, а також використання важелів неринкового характеру для стимулювання господарських змін.

Проте навіть такий позитивний характер спрямованості парадигми ДРНРП у цілій низці досліджень вважається вже недостатнім для забезпечення відповідності сучасним вимогам функціонування та розвитку постіндустріального суспільства, основу якого складають людський капітал, індустріалізація знання як ключового фактору економічного зростання, поширення використання новітніх інформаційних технологій та розмаїття форм гнучких форм соціальної взаємодії. Так, на думку А. Гальчинського [2, с. 4], подолання сучасних методологічних обмежень економічних досліджень, що має сприяти посиленню їх практичного аспекту, передбачає насамперед певне відновлення («ренесанс») дослідницької уваги до положень методологічного індивідуалізму та оновлення постмодерністського світогляду на засадах постнекласичної методологічної парадигми. Важливою складовою такого роду ренесансу слід вважати виникнення новітніх підходів до розбудови ДРНРП на засадах активізації людського розвитку в контексті формування полісуб'єктного середовища соціально-трудова відносин. В рамках такого середовища, як державне регулювання, інші акти конкурентно-коопераційного співробітництва учасників цих відносин між собою відбуваються у формі взаємодії типу «суб'єкт – полісуб'єктне середовище» (розглядається як система, здатна та орієнтована на саморозвиток), тобто рефлексивної полісуб'єктної співпраці, що не тільки базується на індивідуальних цілях, цінностях та інтересах окремих акторів, але й враховує широкий контекст накопиченого соціокультурного багажу глобалізованої людської цивілізації.

Так, на думку Т. Калінеску та О. Шведчикова [6 с. 73], в контексті сучасного розвитку соціально-економічної системи суспільства, складовою якої є національний ринок праці, підґрунтям для удосконалення та підвищення ефективності використання його продуктив-

них сил стає саме парадигма полісуб'єктного середовища, до особливостей структурної побудови якого належать підвищення рівня взаємної інтегрованості агентів (окремі індивіди, групи людей, організації та навіть держави), які виступають учасниками комунікативно-інформаційної взаємодії, заснованої на формуванні та корисному застосуванні інтелектуальних здібностей, навичок, досвіду, практик ділової активності і партнерства тощо. До складу ключових принципів здійснення такого роду взаємодії слід віднести насамперед її холистичність (творчий зміст еволюційного процесу, який є результатом та в рамках якого відбувається сполучення цілісного сполучення факторів різної природи походження, а саме економічних, соціальних, культурних, технологічних, демографічних, політичних тощо), інституціональна та соціальна залежність (динаміка соціально-економічних змін у цій суспільній сфері обумовлюється наявними параметрами інституціонального середовища), сполучення детермінізму та індивідуалізму (збалансований характер детерміністичних та індивідуалістичних передумов соціальних змін, що знаходить прояв у збалансованому поєднанні дії механізмів регулювання та саморегулювання ринку праці, визначення оптимального сполучення яких здійснюється на основі «інституціонального навчання», тобто опанування певних інституціональних практик).

Певною мірою при цьому нова парадигма повертається до гіпотези про недоцільність цілеспрямованого державного регулювання ринку, але базується і на принципово іншому підході – досягнення збалансованості попиту і пропозиції на ринку праці пов'язано не з природними властивостями ринкового механізму (джерелом і рушійною силою підтримки рівноваги вважається вплив цін або досягнення певних релевантних для економіки рівнів зайнятості або безробіття), а зі здатністю сукупності суб'єктів простору соціально-економічних відносин, пов'язаних із забезпеченням продуктивної зайнятості (полісуб'єктного середовища), до самоорганізації та саморегулювання. Зокрема, Р. Капелюшніков [7, с. 18] наголошує на тому, що в рамках неінституціонального підходу зазначене припущення означає, що здебільшого для подолання проблем колективної дії та колективного вибору (до складу яких можна віднести специфікацію та забезпечення прав власності у ринкових трансакціях, зокрема на ринку праці) у локальних співтовариствах економічних агентів далеко не завжди потрібним є втручання зовнішнього агента, такого як держава. Згадані локальні співтовариства, на думку В. Острома, Ч. Тібута, Р. Уоррена

[18, с. 831], є «поліцентричними» утвореннями, що (на відміну від «моноцентричного» соціального порядку, оснований на централізації ухвалення рішень, насамперед у сфері державного та муніципального управління) складаються з множини центрів прийняття рішень, формально незалежних один від одного, а також вступають між собою у конкурентно-кооперативні відносини, використовуючи централізовані механізми подолання конфліктів та узгодження спільних дій.

При цьому якщо для індустріального суспільного укладу виникнення такого роду поліцентричних утворень пов'язується ([19]) із забезпеченням доступу до так званих ресурсів спільного користування (англ. "common-pool resources" – CPR) або суспільними послугами (такими як освіта, де кінцевий результат просвітницького процесу формується за рахунок активної співучасті у ньому споживачів-учнів та інших зацікавлених осіб), то в сучасних умовах розбудови постіндустріального суспільства, для якого характерною є певна автономізація та навіть атомізація економічних агентів, поширення поліцентричних механізмів колективного вибору спостерігається на все більшій кількості сфер продуктивної активності та ринків (зокрема, і на ринку праці під час, наприклад, використання новітніх форм працевлаштування – фрілансерства, тимчасової зайнятості, зайнятості у проектах і стартапах тощо). Ключовим фактором забезпечення усталеності поліцентричного співробітництва Е. Остром [19, с. 12] вважає режим довіри, тобто випереджувальну (щодо ухвалення відповідних рішень іншими суб'єктами) готовність індивіду до коопераційної співпраці, що в разі успішної реалізації його очікувань формує підкріплюючий механізм позитивного зворотного зв'язку.

Таким чином, держава в рамках реалізації новітньої парадигми ДРНРП насамперед має взяти на себе роль певного зовнішнього інтегратора, оператора-координатора рефлексивної полісуб'єктної взаємодії акторів соціально-трудових відносин, а також тісно пов'язаних з ними інституціональних режимів структурно-організаційного забезпечення та функціонального наповнення процесів розбудови та розвитку відповідного полісуб'єктного середовища, метою існування якого виступає генерація, акумулювання та накопичення людського капіталу, необхідного для опанування складних мультидисциплінарних компетентностей. До складу основних форм реалізації такого роду функцій доцільно віднести створення та поширення серед акторів інформаційних моделей управління економічною поведінкою, що орієнтують на уникнення негативних проявів у розвитку

ринку праці (таких як, наприклад, добровільне безробіття або свідоме заниження стандартів якості трудового життя, що пропонуються найманим працівникам), інституціональну розбудову полісуб'єктного середовища, сприятливого до розвитку певних видів продуктивної людської активності тощо.

Висновки з проведеного дослідження. В процесі еволюції підходів до формування теоретико-методологічного базису державного регулювання національного ринку праці доцільно виділити три основні парадигми, характерні особливості яких виступали відображенням специфічних умов певного етапу розвитку суспільства, а саме парадигма ринкової орієнтації; парадигма соціальної орієнтації; парадигма орієнтації на людський розвиток.

В рамках парадигми ринкової орієнтації регулятивні функції держави на ринку праці повинні бути вкрай обмежені тільки рамками зосередження на захисті природних (обумовлених ринком) умов господарського співробітництва, які не мають бути викривлені жодним штучним втручанням (яке, проте, не вважається релевантним на будь-якому довгому проміжку часу). В контексті парадигми соціальної орієнтації саме державна політика регулювання

обсягів споживання економічних благ визначає попит на трудові ресурси та рівень оплати праці, а також має орієнтуватися на розбудову інституціонального простору соціально-трудова відносин, сприятливого до виконання цілей і завдань держави у цій сфері, належних до вимог забезпечення сталого соціально-економічного розвитку. Під час реалізації новітньої парадигми орієнтації на людський розвиток держава насамперед має взяти на себе роль певного зовнішнього інтегратора, оператора рефлексивної полісуб'єктної взаємодії акторів соціально-трудова відносин, а також тісно пов'язаних із ними інституціональних режимів структурно-організаційного забезпечення та функціонального наповнення процесів розбудови та розвитку відповідного полісуб'єктного середовища, метою існування якого виступає генерація, акумулювання та накопичення людського капіталу, необхідного для опанування складних мультидисциплінарних компетентностей.

Подальшого дослідження в контексті реалізації новітньої парадигми ДРНРП, орієнтованої на людський розвиток, потребують теоретично-методичні аспекти вибору інструментарію формування державної політики у цій сфері.

Список використаних джерел:

1. Вітте Л. Європейська соціальна модель і соціальна згуртованість: яку роль відіграє ЄС? / Л. Вітте, Фонд ім. Фрідріха Еберта, Регіональне представництво в Україні та Білорусі. – К.: Заповіт, 2006. – 44 с.
2. Гальчинський А. Методологія складних систем / А. Гальчинський // Економіка України. – 2007. – № 8. – С. 4–18.
3. Діденко Н. Ринок праці та стратегія зайнятості в ЄС: досвід регулювання та державного управління / Н. Діденко // Публічне управління: теорія та практика: зб. наук. пр. Асоціації д-рів наук з держ. упр. – № 2. – Х.: ДокНаукДержУпр, 2010. – С. 131–137.
4. Дмитриченко Л. Розвиток суспільної форми праці як основа забезпечення економічної безпеки держави / Л. Дмитриченко // Вісник ДонУ. Серія В: Економіка і право. – 2013. – № 1. – С. 41–44.
5. Зарубина Н. Экономическая социология / Н. Зарубина. – М.: Издательство Юрайт, 2015. – 378 с.
6. Калінеску Т. Забезпечення сталого розвитку промислових підприємств з використанням рефлексивного підходу / Т. Калінеску, О. Шведчиков // Інноваційна економіка. – 2013. – № 1. – С. 73–77.
7. Капелюшников Р. Множественность институциональных миров: Нобелевская премия по экономике-2009: Препринт WP3/2010/02 (Ч. 1) / Р. Капелюшников. – М.: Издательский дом Государственного университета – Высшей школы экономики. – 52 с.
8. Колот А. Економічно активна людина у новій економіці: теоретико-методологічний аналіз трансформаційних процесів / А. Колот, О. Кравчук // Ринок праці та зайнятість населення. – 2015. – № 2(43). – С. 3–8.
9. Корецька С. Державна політика на ринку праці / С. Корецька // Вісн. НАДУ. – 2004. – № 4. – С. 291–296.
10. Либерализм и модернизация (по материалам «круглого стола») // Экономика Украины. – 2010. – № 8. – С. 4–25.
11. Лукашевич М. Соціологія економіки / М. Лукашевич. – К.: Каравела, 2005. – 288 с.
12. Людський розвиток регіонів України: аналіз та прогноз: [колект. монографія] / [Е. Лібанова, В. Звонар, І. Курило, Л. Лісогор, О. Макарова]; за ред. Е. Лібанової. – К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень НАН України, 2012. – 320 с.
13. Маркс К. Собрание починений: в 50 т. / К. Маркс, Ф. Энгельс. – 2-е изд. – М.: Издательство политической литературы, 1955. – Т. 13. – 1959. – 770 с.
14. Маршавін Ю. Регулювання ринку праці України: теорія і практика системного підходу: [монографія] / Ю. Маршавін. – К.: Альтерпрес, 2011. – 396 с.

15. Національна парадигма сталого розвитку України / за заг. ред. Б. Патона. – К.: Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України», 2012. – 72 с.
16. Шильнікова З. Управління ринком праці та зайнятістю населення на державному рівні / З. Шильнікова // Вісник Східноукраїнського національного університету імені В. Даля. – 2013. – № 7(196). – Ч. 1. – С. 215–220.
17. Mikell P. Groover Automation, Production Systems, and Computer-Integrated Manufacturing: Third Edition / P. Mikell. – Pearson Education Inc., 2008. – 798 p.
18. The Organization of Government in Metropolitan Areas: A Theoretical Inquiry / [V. Ostrom, Ch. Tiebout, R. Warren] // American Political Science Review. – 1961. – Vol. 55. – № 4. – P. 831–842.
19. Ostrom E. A Behavioral Approach to the Rational Choice Theory of Collective Action / E. Ostrom. // American Political Science Review. – 1998. – Vol. 92. – № 1. – P. 1–22.
20. Rifkin J. The End of Work. The Decline of the Global Labor Force and the Dawn of the Post-Market Era / J. Rifkin. – N-Y.: G.P. Putnam's Sons, 1995. – 400 p.
21. Walby S. The Myth of the Nation-State: Theorizing Society and Politics in a Global Era / S. Walby // Sociology. – 2003. – V. 37(1). – P. 531–548.

Sybirtsev V.V.

PARADIGMS OF STATE REGULATION OF THE NATIONAL LABOR MARKET: COMPARATIVE ANALYSIS AND TRANSFORMATION CHANGES

The purpose of the study is comparative analysis of the theoretical and methodological basis of various paradigms of state regulation of the national labor market and the substantiation of the provisions on the implementation of transformational changes in this area that are adequate to the requirements of the development of the modern technological method of social production. Three main paradigms of state regulation of the national labor market are considered, the characteristic of which was the reflection of the specific conditions of a certain stage of development of society: the paradigm of market orientation; paradigm of social orientation; the paradigm of human development orientation.

It has been established that within the framework of the paradigm of market orientation in the state regulation of the labor market, the regulatory functions of the state in this market should be extremely limited only by focusing on the protection of the natural conditions of economic cooperation, which should not be distorted by any artificial interference. Neoclassical and monetarist approaches to the implementation of the paradigm of market orientation in the state regulation of the labor market are considered.

The paradigm of social orientation based on the assumption of impossibilities (within the framework of the industrial stage of society development) to achieve an equilibrium in the labor market due to the absence of internal mechanisms and levers of full employment substantiated. Conditions of the interference of external forces in the person of the state could positively contribute to employment by implementing an active policy for the formation of an effective final demand for goods and services (consumer spending and investment needs), the satisfaction of which would require the involvement of a sufficient number of employees determined.

The key principles of communicative-information interaction of the actors in the framework of the implementation of the paradigm of state regulation of the national labor market focused on human development, namely holistic, institutional and social dependence, the combination of determinism and individualism determined. The necessity of concentration of the state in the framework of realization of the modern paradigm of orientation to human development on the role of the external integrator, the operator of reflexive polysubject interaction of actors of social and labor relations, as well as the closely related institutional regimes of structural and organizational support and functional filling of the development processes and the development of an appropriate polysubject environment proved.

Key words: labor, labor market, paradigm, employment, state regulation, social and labor relations.